

Speech Minister van Justitie

ten behoeve van Congres “De handhavende bestuurder”

te Utrecht op 15 mei 2003

Dames en heren,

Deze week herdacht Enschede de vuurwerkcramp. 1 januari a.s. zal de cafébrand in Volendam al even ver in het verleden liggen. In de drie jaren sindsdien heeft de handhaving volop in de aandacht gestaan en is er veel veranderd. De Stuurgroep Handhaven op Niveau is daar onder meer een vrucht van. In mei 2001 werd op de conferentie ‘De Handhavende bestuurder’ de vraag onder ogen gezien of er voldoende inspanning was om ordeningsregels te handhaven. De conclusie was toen dat er wel wat te verbeteren viel. Enkele weken geleden werd iedereen opgeschrikt door de instortende balkons in Maastricht met dodelijke slachtoffers. Is er dan niets veranderd?

Ja en nee. Er is veel veranderd en gedaan in de afgelopen drie jaren en er is nog veel onderhanden werk. Er is dan ook geen reden tot wanhoop, maar er is ook geen reden tot tevredenheid. Er valt nog heel veel te doen en te verbeteren. En dat niet vanwege een ramp zoals in Maastricht. We moeten ons er voor hoeden om in dat soort gevallen onmiddellijk naar de overheid te kijken als het gaat om de verantwoordelijkheid. Die houding – de overheid aanzien op alles wat mis gaat – is ten dele een compliment; het vooronderstelt immers dat het bestuur normaal dit soort fouten voorkomt. Het wijst echter ook op een fundamenteel verkeerd uitgangspunt; dat het bestuur in staat is om door middel van handhaving iedere fout te voorkomen en mitsdien verantwoordelijk is als het ergens misgaat. Dat is te veel eer. Er valt op dat punt nog veel te winnen met een adequate voorlichting over wat mogelijk is. Het opstellen van goede

handhavingsprogramma's kan ook daarbij een belangrijke rol vervullen.

Blijft dat er zoals gezegd nog veel gedaan kan en moet worden om de handhaving te verbeteren. In deze inleiding wil ik proberen mogelijkheden aan te geven. Een aspect daarvan is wat de centrale wetgever kan doen om de decentrale besturen daarbij te ondersteunen. Let wel, dat zal niet zijn in de vorm van een grotere bak met geld. Want daar mag geen illusie over bestaan; er zal niet alleen niet meer geld zijn, er zal vermoedelijk minder geld zijn. En desondanks zal de handhaving moeten verbeteren. Niet omdat ik of de regering dat zo belangrijk vinden, maar eenvoudig omdat handhaven de essentie is van overheidsbestuur.

Besturen is handhaven

De bijzonder aandacht voor de handhaving van regelgeving en de separate budgettering van de handhavingsinspanning wekken mogelijk de indruk dat het een apart aspect van het overheidsbestuur betreft. Dat is een verkeerd beeld. Dat komt ook tot uitdrukking in de oude aanduiding voor het plaatselijk bestuur: de politie. Politie en Justitie was tot in de 18^e eeuw de aanduiding voor het overheidsbestuur, waarbij Justitie primair duidde op de toepassing van het strafrecht en politie op wat tegenwoordig het bestuursrecht is, met de nadruk in die term op de praktische handhaving. Dat recht is van later datum, eerst was er het praktisch optreden van de bestuurlijke autoriteiten bij het ordenen en laten functioneren van de gemeenschap en het behartigen van gemeenschappelijke belangen. In de democratische rechtstaat heeft de regelgeving die het optreden van het bestuur begrenst en stuurt een steeds groter aandacht gekregen. Vervolgens zijn er omvangrijke apparaten ontstaan om die regelgeving en de besluiten die op basis daarvan genomen worden, verantwoord voor te bereiden. Maar dat alles neemt niet weg dat beleid, plannen en

beslissingen pas effect hebben als zij in de praktijk worden uitgevoerd of nageleefd.

Vanouds heeft het bestuur drie mogelijkheden om gewenste resultaten te behalen: zelf voorzien op kosten van de burgers, door middel van regels het handelen van burgers zodanig sturen dat dit de belangen van anderen of van de gemeenschap respecteert, of tenslotte fysieke voorzieningen scheppen die ander gedrag van burgers verhinderen (verkeersdrempels, muren, enz.). Van die drie is regelgeving het belangrijkste en zonder die regels zou een moderne samenleving niet kunnen functioneren. Neem bijv. de regel van rechts rijden; de keuze aan welke zijde men van de straat moet rijden heeft niets met het rechtsgevoel te maken, maar als iedereen zelf mag kiezen aan welke zijde van de straat men wil rijden, dan zal het verkeer nooit sneller kunnen zijn dan 10 à 20 km/uur. Pas door een uniforme regeling die preciseert wat men van elkaar mag verwachten, is modern snelverkeer mogelijk. [Zie slechts het effect van de mededeling dat er een spookrijder op de weg is.] Dat geldt voor de meeste onderdelen van het bestuursrecht. Regels en voorschriften maken een onderlinge afstemming in het gedrag mogelijk, waar het moderne economisch bestel op berust.

Maar de mensen hebben de ergerlijke gewoonte om niet altijd te doen wat de overheid voorschrijft, hoezeer dat ook in hun belang is. Dat betekent niet dat burgers alleen door een stok gedreven kunnen worden. Gelukkig is het te onzent zo dat een groot deel van de bevolking in beginsel bereid is zich aan gestelde regels te houden. Maar zelfs de goedwillenden behoeven de prikkel van het besef dat ander gedrag mogelijk nare gevolgen heeft en in ieder geval moeten zij niet de indruk hebben dat het er niet toe doet, dat wie zich niet aan de regels houdt wel de lusten, maar niet de lasten daarvan ondervindt. De werking van de regelgeving is kortom afhankelijk van handhaving.

Die eerder genoemde vormen waarin het bestuur kan optreden: zelf doen, regels, of fysiek begrenzen, zijn tot op zekere hoogte uitwisselbaar. Veel van wat het bestuur aan voorzieningen verschaft, zou ook door middel van wet- en regelgeving door burgers gerealiseerd kunnen worden, en omgekeerd. Zelf doen biedt een grotere greep op het proces, maar de kosten zijn vaak prohibitief. Burgers door middel van regelgeving bepaalde belangen op eigen kosten doen respecteren, is aanzienlijk goedkoper. Anderzijds is het in toenemende mate mogelijk om het gedrag dat burgers wordt voorgeschreven ook fysiek onvermijdelijk te maken. Zo de snelheidsbegrenzer en tal van andere nieuwe toepassingen van electronica die het individu in zijn keuzevrijheid kunnen beperken of controleren. (Tachograaf, enz.). Toepassing houdt in dat de burger zijn autonomie ten aanzien van naleving wordt ontnomen, zodat regels zichzelf gaan handhaven. Het lijkt principieel, maar gelet op de voortschrijdende praktijk is het meer een vraag van maatvoering.

Knelpunten

Niet de regel, maar het resultaat: de naleving of uitvoering, zijn bepalend voor het functioneren van de samenleving. Vandaar de stelling dat handhaven de essentie van besturen is. In dat licht is het vreemd dat handhaving in veel gevallen nog het ondergeschoven kind is van het bestuur. Natuurlijk is het een kwestie van geld en menskracht. Er zijn keuzen nodig over de inzet daarvan, waarbij de middelen voor handhaving aan het einde van de keten komen. Als het geld er niet is om het beleid op te zetten, is het niet nodig voor handhaving. Daarom wordt wat er beschikbaar is doorgaans ingezet op het voorbereiden en tot stand brengen van nieuw beleid en regels; de kost gaat voor de baat uit. Maar beseft, dat die kost weggegooid geld is als de baat zich niet realiseert bij gebrek aan handhaving.

Een tweede algemeen knelpunt is de regelgeving zelf. Regels en handhaving zijn kanten van dezelfde zaak. Steeds vaker is het mogelijk om regels zo in te richten dat ze zich ten dele zelf handhaven met gebruik van nieuwe technieken. Toch worden ze nog te vaak ontworpen en opgesteld zonder oog en zonder inbreng van –de zijde van de uitvoerende en handhavende instanties. Dat wreekt zich dan later. Het blijkt dat vooralsnog in te weinig gemeenten geïntegreerde handhavingsprogramma's worden ontwikkeld. Wel zijn er steeds vaker sectorale beleidsnota's en afdelingsplannen maar die zijn veelal niet gedetailleerd genoeg om te dienen als basis voor handhavingsbeleid. Dáárvóór moeten duidelijke doelen worden gesteld op het terrein van prioriteiten, handhavingsinspanningen en nalevingsniveaus. Betrokkenheid van de gemeenteraad zou dit kunnen bevorderen, maar in zowel grote als kleine gemeenten is deze praktisch maar beperkt betrokken bij de beleidsvorming en prioriteitstelling op het terrein van handhaving.

Een algemeen aspect is de wijze waarop verschillende regels onderling met het oog op de handhaving op elkaar zijn afgestemd. Dat geldt zowel de horizontale afstemming tussen regels op verschillend terrein van dezelfde overheid, als de verticale afstemming tussen de regels van verschillende overheden. In het verlengde daarvan is ook de afstemming en samenwerking over de handhaving tussen de verschillende clusters van de ambtelijke organisatie doorgaans onvoldoende. Wees gerust, ik stel niet dat dit een probleem is dat de centrale overheid beter heeft opgelost, dan de decentrale. Dat betekent echter niet dat we het probleem niet onder ogen moeten zien.

Deze en andere knelpunten zijn gebleken bij de vorig jaar in opdracht van mijn ministerie uitgevoerde bestuurlijke verkenning. Daaruit blijkt ook dat er sprake is van een professioneel, juridisch en formatief tekort op vergunningverlening en handhaving in de

onderzochte gemeenten. Het gaat daarbij om de mate waarin medewerkers in staat zijn de ontwikkelingen in hun vak en daarmee hun vakbewaamheid op peil te houden. Om een voorbeeld te noemen, het bleek dat tot voor kort bij een gemeente nog aanschrijvingen de deur uit gingen die waren gebaseerd op de Hinderwet. Die wet is vorige eeuw al ingetrokken en de gemeente die het betrof was zeker niet de kleinste in Nederland. Het juridische handhavingstekort heeft betrekking op het niet optreden tegen bekend geworden overtredingen en hangt samen met het formatieve tekort.

Oplossingsrichtingen

Bruikbare rechtsorde

U kunt zelf al veelal door eenvoudige maatregelen de handhaving verbeteren. De centrale overheid kan u helpen door de juridische omgeving aan te passen. Het gaat er om een bruikbare rechtsorde te creëren waarin de handhaving optimaal kan plaatsvinden.

In de eerste plaats kan de centrale overheid werken aan uniformering en vereenvoudiging van regelgeving, in voorkomende gevallen ook door afschaffing van niet handhaafbare regels. Wat de uniformering betreft kan de centrale overheid de gedragsregels in een AmvB vastleggen, zoals dat bijvoorbeeld in het kader van de Wet Milieubeheer is gebeurd en zoals thans allerlei bouwvoorschriften rechtstreeks uit het nieuwe bouwbesluit voortvloeien. Hantering van de vergunning als handhavingsinstrument moet worden teruggedrongen. Maar dat betekent niet dat de regelgeving het gedrag tot in de kleinste details zou moeten voorschrijven. Veeleer zouden de regels meer het doel behoren voor te schrijven dan het middel dat tot dit doel zou moeten leiden. Dat leidt tot meer open normen, waarbinnen justitiabelen hun gedrag moeten rechtvaardigen. Een vorm van omdraaiing van de

bewijslast die weer terugdraait indien ze als erkende normen worden nageleefd. Die hebben in elk geval het voordeel dat meer ruimte wordt gelaten voor technische en andere vormen van innovatie. Die meer open normen en ruimte voor innovatie mogen er natuurlijk niet leiden dat er onveilige situaties ontstaan. Experimenten met bijvoorbeeld nieuwe constructies in de bouw zullen wel verantwoord moeten plaatsvinden.

De vraag die ik hier aan de orde stel is ook die naar de primaire verantwoordelijkheid voor de veiligheid van die constructies. Te gemakkelijk hebben wij in het verleden aangenomen dat dit de overheid is die zorgt voor hele pakken met technische voorschriften die het bovendien zal handhaven. Ik vraag mij af of het verstandig is nog op deze wijze door te gaan met regelgeving en handhaving. De primaire verantwoordelijkheid voor de veiligheid van allerlei productieprocessen, bouwwerken etc. ligt immers bij de ondernemers die dergelijke activiteiten uitvoeren. Die ondernemers hebben een zelfstandig belang bij veilig werken. Meer in zijn algemeenheid, kunnen we bij de handhaving van ordeningsvoorschriften meer dan thans het geval is de verantwoordelijkheid bij betrokken partijen leggen.

Metatoezicht

Met een meer open normering kan een deelname aan branche-organisaties die kwaliteitseisen aan de ondernemers stellen worden gecombineerd. Die kwaliteitseisen kunnen worden vertaald in kwaliteitssystemen en certificering. Branche-organisaties en belangenverenigingen kunnen vervolgens een belangrijke rol bij het toezicht en de handhaving spelen. Handhaving kan plaatsvinden als toezicht op het zorgsysteem of op de certificerende instelling en voorts in de vorm van benchmarking, dat wil zeggen onderlinge vergelijking van de betrokken instellingen, gekoppeld aan verslaglegging en openbaarmaking van de resultaten van het

onderzoek. We kennen in de handhavingspraktijk al verschillende vormen van kwaliteitssystemen, benchmarking en openbaar making van onderzoeksresultaten.

Ik wijs u wat dit laatste betreft maar weer op de gemeente Eindhoven waar de resultaten van brandveiligheidsinspecties op de website van de gemeente werden gepubliceerd. Die publicatie bleek een goede stimulans voor de inrichtingen die niet aan alle eisen voldoen om snel tot aanpassing over te gaan. Hoewel we dus ervaring hebben met de verschillende vormen van zelfregulering die ik net noemde, komt de combinatie van die middelen betrekkelijk weinig voor. Juist in die combinatie kan een aantrekkelijke vorm van tweedelijns of meta-toezicht worden gevonden, die tot een zekere vereenvoudiging van het toezicht kan leiden.

Ik zeg met opzet: een zekere vereenvoudiging. Bij bovengenoemde constatering past namelijk wel een kanttekening. De introductie van kwaliteitssystemen en certificering kan niet betekenen dat helemaal geen eerstelijnscontrole meer nodig is. Uit onderzoek van het Expertisecentrum Rechtshandhaving van mijn ministerie blijkt bijvoorbeeld dat ook bedrijven met milieukwaliteitssystemen nog het nodige aantal milieuovertredingen begaan, aanzienlijk meer zelfs dan de bedrijven die zonder dergelijke systemen werken. Daarmee is niet gezegd dat die kwaliteitssystemen niet werken, maar is in elk geval aangetoond dat deze niet waterdicht zijn.

Publiek-private samenwerking

Een variant op de bovengenoemde zelfregulering is een vorm van handhaving waarin de publieke en private sector samenwerken. Hiermee is bij diverse gemeenten al de nodige ervaring opgedaan bij het sluiten van horecaconventanten. In die convenanten leggen ondernemers en gemeenten gedragscodes vast. De ondernemer verplicht zich bijvoorbeeld te zorgen voor de rust en netheid rondom

zijn inrichting waartegenover staat dat hem geen sluitingstijden meer worden opgelegd. Hierdoor voorkomt de gemeente bovendien dat er op een bepaald tijdstip een grote groep enigszins beschonken of gedrogeerde jongelui op straat komt die moet wachten op vervoer naar huis en door dronkenschap en/of verveling met elkaar op de vuist gaat of vanwege de beperkte omvang van de blazen de omgeving bevuilt. Er zijn inmiddels goede ervaringen met dergelijke convenanten opgedaan, bijvoorbeeld in de gemeenten Venray en Moerdijk, waarvan burgemeester den Duijn straks in het forum zitting zal nemen.

Facilitering

In het verlengde hiervan wijs ik op de diverse landelijke initiatieven die er zijn om de decentrale besturen te ondersteunen bij het voeren van handhavingsbeleid. Het zijn er teveel om op te noemen dus ik geef u slechts een paar aansprekende voorbeelden zonder daarmee de waarde van alle andere initiatieven te willen miskennen.

Ik noem u het project *Servicegericht Werken Bouwregelgeving* van het ministerie van VROM. Hierin werkt dit departement in nauwe samenwerking met mijn eigen ministerie aan ondersteuning bij het ontwikkelen van handhavingsbeleid op het terrein van de bouwregelgeving; Ik noem het initiatief van de taskforce '*Slagen voor veiligheid*' en de diverse instrumenten waarmee u bijvoorbeeld een veiligheidsscan voor uw gemeente kunt maken; ik vermeld het project *Milieukwaliteitscriteria* waarbinnen thans in kaart wordt gebracht in hoeverre u bij de milieuhandhaving aan bepaalde kwaliteitseisen voldoet; ik wijs u op het steunpunt *Handhavingsbeleid* dat bij de VNG is ondergebracht, waar u onder andere een keur aan voorbeelden van handhavingsprogramma's kunt vinden; en natuurlijk vergeet ik de stuurgroep *Handhaven op niveau* niet, uw gastheer van vandaag, die u met instrumenten ondersteunt bij het vormgeven van het handhavingsbeleid en de professionalisering van de handhaving. U

kunt over al deze en andere initiatieven tijdens de workshops en informatiemarkt meer informatie krijgen.

Gemeenschappelijke handhaving

Een aantal van de genoemde knelpunten hangt samen. Bijvoorbeeld kan worden vastgesteld dat hoe meer specifiek de handhaving des te breder de deskundigheid en integrale aanpak. Zo zal een professionele organisatie in staat zijn integraal en dus bovensectoraal te werken. De verantwoordelijkheid voor de professionaliteit van de ondersteuning ligt primair bij het decentrale bestuur zelf. Natuurlijk hebben wij oog voor het feit dat met name kleine gemeenten niet altijd in staat zijn voldoende deskundigheid in huis te halen. Uit de vele contacten die mijn ministerie met uw handhavers heeft, weten wij dat het aan inzet en betrokkenheid bepaald niet ontbreekt. Handhaven is niet eenvoudig en de centrale overheid maakt het u ook niet altijd even gemakkelijk. Maar dat betekent niet dat er geen enkele oplossing voor het professionele handhavingstekort denkbaar is. In het bijzonder kunt u denken aan het op grotere schaal organiseren van de handhavingdiensten. Schrikt u niet. Wij behoeven niet onmiddellijk regionale handhavingdiensten op te richten maar kunnen ook denken aan regionale samenwerking en/of aan het inkopen van expertise bij particuliere bureaus. In met name het Noord-Limburgse wordt thans gewerkt aan samenwerking bij de handhaving tussen de gemeenten in het politiedistrict van Venray. De burgemeester van Venray, de heer Jos Waals, is hier aanwezig en kan u daar alles over vertellen.

Integrale handhaving

Maar binnen een gemeente kan ook verbreding plaatsvinden. Ik wees op het probleem van de sectorale handhaving en op het ontbreken van integraal handhavingbeleid dat door de gemeenteraad is vastgesteld. Dat levert natuurlijk niet onmiddellijk een professionele handhavingorganisatie op die is ontkokerd. Wij

weten allen hoe moeilijk het is beleid te implementeren. Toch valt juist met integrale handhaving op de terreinen van bouw- en woningtoezicht, milieu, brandveiligheid, sociale zekerheid en openbare orde veel efficiency winst te behalen. Het is niet zo dat één handhaver in staat moet kunnen zijn alle regels op alle terreinen te handhaven. Dat vergt dat veel specialistisch kennis in een persoon worden verzameld. Maar meer integraal werken dan thans is zeker mogelijk. Brandveiligheid, bouw en wonen en milieu hebben vele raakvlakken; hetzelfde geldt voor allerlei belastingvoorschriften en voorschriften in het kader van de sociale zekerheid. Op al die terreinen met onderlinge raakvlakken kan wel degelijk meer integraal worden gehandhaafd dan thans vaak het geval is. Ook kan meer gewerkt worden met moderne technieken waarbij de specialistische kennis op de achterhand beschikbaar is en via telecommunicatie bereikbaar.

Ik noem een paar voorbeelden: door de gemeentelijke herindeling krijgen we steeds meer gemeenten met een groot grondgebied. Hierbij zou een concentratie van inspecties uitkomst bieden.

Concentratie van informatie biedt ook mogelijkheden: in het kader van de inning van de onroerende zaakbelasting wordt het gebruik van alle onroerende zaken in de gemeente geïnventariseerd. Die informatie zou ook bruikbaar kunnen zijn voor de afdelingen bouwen en milieu, die hun bestanden kunnen controleren en onbekende cq. illegale activiteiten op het spoor kunnen komen zonder dat de inspecteurs zelf de straat op moeten. U moet alleen wel van tevoren goed de aspecten van de privacy in acht nemen en een goede regeling treffen.

Tenslotte biedt ook de concentratie van functies oplossingen. Het betreft een voorbeeld uit de gemeente Eindhoven waar de voorzitter van de stuurgroep Handhaven op niveau, de heer Welschen,

burgemeester is. U kunt hem straks in het forum nog persoonlijk naar zijn bevindingen vragen. Het betreft opnieuw de brandveiligheidscontroles. Aan wie kun je beter vragen de naleving van de brandveiligheidsvoorschriften te controleren dan aan de brandweer? Doorgaans stelt de brandweer preventisten aan die onder meer speciaal zijn belast met toezicht op de gebruiksvergunningen. Daarnaast zitten in de kazerne vele spuitgasten vaak uren te wachten op een alarm. Waarom deze spuitgasten niet een cursus brandveiligheid geven en de controles laten uitvoeren? Natuurlijk, zij moeten paraat zijn als er een brand uitbreekt, dus de brandweerauto moet steeds bij de hand zijn. U voelt het waarschijnlijk al aankomen: als dat zo is, dan gaat de brandweer toch met de brandweerauto de straat op om gebruiksvergunningen te controleren? Rood meer op straat, is het motto in Eindhoven.

Ik heb u zojuist een aantal hele simpele voorbeelden gegeven van bovensectoraal en slim handhaven. Natuurlijk verschillen de gemeenten onderling en zal niet elke oplossing overal werken. Maar de voorbeelden geven aan dat er met een beetje nadenken vele vormen van integraliteit en slim handhaven te bedenken zijn die de handhaving efficiënter zullen maken dan thans. U kunt er morgen al mee beginnen.

Bestuurlijke boete

Een laatste middel dat ik hier wil bespreken is de bestuurlijke boete. De discussies daarover lopen al enige tijd en zijn bij lange nog niet uitgekristalliseerd. Het onmiskenbare praktische voordeel van de bestuurlijke boete is dat deze wordt opgelegd en tenuitvoergelegd door een en dezelfde instantie: het bestuur. Wanneer thans een strafrechtelijke boete ter handhaving van ordeningswetgeving wordt opgelegd moet het bestuur vaak terugvallen op de politie om een proces-verbaal uit te schrijven en op het openbaar ministerie om te

executeren. Dit vergt de samenwerking van een drietal instanties, waarbij politie en openbaar ministerie niet steeds het belang van het strafrechtelijk optreden even scherp zien als het bestuur. De invoering van de bestuurlijke boete zou vele organisatorische belemmeringen wegnemen. Wanneer daarenboven de opbrengsten van de boete naar het bestuur gaan, kan het bestuur de extra inspanning ook nog financieren. Ervaring is opgebouwd met het vergelijkbare systeem van de parkeerbelasting in de steden.

Naast de voordelen staan ook nadelen. Het is maar zeer de vraag of handhaving met de bestuurlijke boete puur uit nalevingsbelang voldoende geld genereert om de handhavingsinspanning te betalen. Als het wel voldoende middelen genereert, dan bewijst het dat het beleid faalt want er wordt massaal overtreden. Het zijn bovendien vaak juist de moeilijke zaken die om handhaving vragen; moeilijke zaken kosten echter veel tijd en leveren relatief weinig op. Het risico bestaat dat de handhaving dergelijke moeilijke zaken laat liggen en die overtredingen aanpakt die het gemakkelijkst zijn te handhaven om maar voldoende geld binnen te halen. Anders dan bij de parkeerbelasting staat naast zo'n overtreding niet zonder meer een aanwijsbare dienst waarvoor de burger dient te betalen en waarvan de opbrengsten *sowieso* aan de gemeente ten goede komen.

Een ander nadeel is dat het bestuursrecht met nieuw procesrecht moet worden opgetuigd. Dit wordt zeker een probleem wanneer nieuwe dwangmiddelen moeten worden ingevoerd om de identiteit van een overtreder te achterhalen. Dan rijst de vraag wat nog het verschil met het strafrecht is. Uit het oogpunt van eenheid van wet- en rechtspleging is dit een ontwikkeling waarvan nog niet vaststaat dat wij die kant op willen.

Er wordt aan gewerkt, maar ga er niet op zitten wachten want bestuurlijke boetes zijn geen panacee. Misschien is er al veel meer te winnen door de mogelijkheid van transactie te verruimen.

Afronding

Ik kom tot een afronding. Ik heb hierboven aandacht besteed aan knelpunten in de handhaving en mogelijke oplossingen. Hopelijk heeft u het beeld gekregen dat er allerlei innovatieve manieren van handhaven mogelijk zijn. Handhaving verbeteren door onbeperkte middelen ter beschikking te stellen is geen optie; sommige problemen zullen we niet kunnen oplossen; aan elk voordeel van een nieuwe manier van handhaven zal ongetwijfeld ook een nadeel zitten. Maar het toont aan dat met enige creativiteit veel te bereiken valt. Tijdens deze werkconferentie kunt meer vernemen over de landelijke projecten die ik u noemde:

Servicegericht werken bouwregelgeving, Slagen voor veiligheid en Milieukwaliteitscriteria. Op de informatiemarkt kunt u informatie verkrijgen over vele andere, minstens zo interessante projecten. Als u vanavond deze zaal verlaat en tenminste een nieuw idee hebt opgedaan dat u bij uw eigen instelling kunt invoeren, dan mag u deze dag geslaagd noemen.